

Asia: VN/2575/2021

Luonnos hallituksen esitykseksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain, terveydenhuoltolain sekä korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Vastaajataho:

Valtion viranomainen

Kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistaminen

1a) Hyvinvointialueen olisi esityksen mukaan yhdessä alueensa kuntien kanssa muodostettava *alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä*. Onko ehdotus mielestänne tarkoituksenmukainen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistamiseksi?

Kyllä [Karvi kannattaa ehdotusta alueellisesta opiskeluhuollon yhteistyöryhmästä. Oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin turvaamiseksi eri toimijatahojen alueellinen yhteistyö on tärkeää. Alueellisen yhteistyöryhmän muodostamisessa on kuitenkin tärkeää, että siinä on edustajia myös koulu- ja oppilaitostasolta, jotta koulujen arki sekä myös oppilaiden ja opiskelijoiden näkemys tulee riittävästi otetuksi huomioon.]

1b) Millä taholla tulisi käsityksenne mukaan olla vastuu alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän muodostamisesta?

Hyvinvointialueella [Ryhmän kokoaminen kuuluisi luontevasti hyvinvointialueelle, sillä sille määritellyt tehtävät liittyvät hyvinvointialueen järjestämisvastuulla oleviin opiskeluhuoltopalveluihin. Tehtävän koordinoiminen koulutuksen järjestäjien taholta olisi todennäköisesti haastava toteuttaa, sillä kunnilla ja oppilaitoksilla ei välttämättä ole sellaisia yhteistyörakenteita, jotka kattavat koko hyvinvointialueen. Vaikka alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän muodostaminen olisikin hyvinvointialueen vastuulla, pitää Karvi tärkeänä, että siinä otetaan riittävässä määrin huomioon myös opetuksen ja koulutuksen järjestäjien, koulujen sekä oppilaitosten edustus. Muodostettavan yhteistyöryhmän toiminnan tuloksellisuuden kannalta on tärkeää, että siinä on edustettuna koulujen ja oppilaitosten opiskeluhuoltotyössä toimivia henkilöitä. Karvi pitää myös tärkeänä, että yhteistyöryhmässä kuultaisiin riittävästi oppilaiden ja opiskelijoiden ääntä.]

2) Kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulisi laatia opiskeluhuollon toteuttamiseksi *kunnan opiskeluhuoltosuunnitelma*, joka liitettäisiin lastensuojelulain (417/2007) 12 §:n mukaiseen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Onko esitys mielestänne tarkoituksenmukainen?

Huomioitanne [Karvi pitää tärkeänä, että koko kunnalla tai useammalla kunnalla on yhteinen näkemys opiskeluhuollosta, mutta suunnitelman tekeminen ei saisi rasittaa työntekijöitä liikaa. Tärkeämpää on henkilöstön kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävä työ, joka ei saa olla pois suunnitelman laatimiseen käytettävästä ajasta. Suunnitelmaan on tärkeää saada koko kunnan tai useamman kunnan yhteinen näkemys, jotta suunnitelmaa voidaan toteuttaa yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Tämä myös edesauttaa alueellista yhteistyötä eri kuntien välillä. Suunnitelman liittäminen mukaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan vähentäisi myös samansuuntaisten suunnitelmien laatimiseen liittyvää työmäärää. Suunnitelmaa laadittaessa on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon sen yhteys alueelliseen opiskeluhuoltosuunnitelmaan sekä oppilaitosten opiskeluhuoltosuunnitelmiin. Kunnallisen opiskeluhuoltosuunnitelman laatimisessa on tärkeää huomioida usean kunnan alueella toimivat oppilaitokset ja ottaa heidät mukaan suunnitelman laadintaan.]

3) Hyvinvointialueella tulisi olla *alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma*. Se valmisteltaisiin alueellisessa opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä ja hyväksyttäisiin hyvinvointialueen aluevaltuustossa. Alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma liitettäisiin lastensuojelulain 12 §:ssä tarkoitettuun alueelliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Huomioitanne esityksestä?

Karvi pitää hyvänä ehdotusta alueellisesta opiskeluhuoltosuunnitelmasta hyvinvointialueella. Suunnitelmien linkitys toisiinsa on kuitenkin tarpeen varmistaa, jotta päällekkäiseltä työltä välttyttäisiin.

Opiskeluhuoltosuunnitelmat kunnissa, oppilaitoksissa ja hyvinvointialueella tulee olla sidoksissa toisiinsa sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmiin. Hyvinvointialueen suunnitelma tulee laatia niin, että siinä korostuvat koulujen ja oppilaitosten erilaiset tarpeet ja päivittäisen opiskeluhuoltotyön riittävä resursointi. Suunnitelmaa laadittaessa on varmistettava myös oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuus ja näkemysten kuuleminen.

Alueellinen yhteistyö ja yhteinen suunnitelman laatiminen on kannatettavaa, jotta hyvinvointialueet voivat paremmin selvittää oman alueensa erityistarpeita ja kehittämiskohteita. On tärkeää, että hyvinvointialueen tasolla seurataan säännöllisesti kaikkien suunnitelmien toteutumista ja riittävää resursointia.

4) Mikäli esitys ei mielestänne riittävästi huomioi erilaisia opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä, kuten esimerkiksi ne, jotka toimivat useamman kunnan alueella tai yksityiset koulutuksen järjestäjät, millä tavoin muuttaisitte esitystä?

Karvi pitää tärkeänä, että alueellisessa opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä on myös yksityisten opetuksen ja koulutuksen järjestäjien edustajia. Heidät olisi hyvä mainita esityksessä kuntien ohella.

5) Hyvinvointialue järjestää opiskeluhuoltopalvelut 1.1.2023 alkaen. Näettekö, että opetuksen tai koulutuksen järjestäjällä on yhdessä hyvinvointialueen kanssa edellytykset huolehtia oppilas- ja opiskelijahuoltolain 9 §:n mukaisesti siitä, että opiskeluhuollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus?

Huomioitanne [Opiskeluhuollon tavoitteena on edistää oppilaiden ja opiskelijoiden ja koko koulu- tai opiskeluyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ja opiskelijoiden osallisuutta. Tavoitteena on myös turvata yksilökohtainen varhainen tuki kaikille sitä tarvitseville. Opiskeluhuoltoa tulisi toteuttaa ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä, koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Jos opiskeluhuoltopalvelut järjestetään hyvinvointialueen tasolla, voi tämä vähentää opiskeluhuoltohenkilöstön yhteyttä kouluihin ja oppilaitoksiin sekä näkyvyyttä kouluissa ja oppilaitoksissa. Yhteisöllistä opiskeluhuoltoa toteuttavat kaikki opiskeluhuollon toimijat. Opiskeluhuollon psykologeilla ja kuraattoreilla on merkittävä rooli yhteisöllisessä, ennaltaehkäisevässä työssä. Karvin tekemien oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanoa koskevien arviointien mukaan (Summanen ym. 2018; Frisk ym. 2018) kehitettävää on erityisesti yhteisöllisen opiskeluhuollon vahvistamisessa sekä opiskeluhuoltopalveluiden saatavuuden ja henkilöstön riittävyyden yhdenvertaistamisessa. Uudistuksessa on huolehdittava ennaltaehkäisevän yhteisöllisen opiskeluhuollon riittävästä toimintaedellytyksistä. Erityisesti on varmistettava opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien mahdollisuudet osallistua koulujen ja oppilaitosten arkeen sekä ennaltaehkäisevän työn suunnitteluun ja toteuttamiseen kouluissa ja oppilaitoksissa, jotta opiskeluhollosta muodostuu lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus.]

Opiskeluhuollon yksilökohtaisen työn kirjaaminen, rekisterinpito ja tietosuoja

6) Esityksessä täsmennetään opiskeluhuollon kirjaamiseen, rekisteröintiin ja tietojen salassapitoon liittyviä oppilas- ja opiskelijahuoltolain säännöksiä. Huomioitanne esityksestä?

Karvi pitää tärkeänä, että opiskeluhuollon tietojen siirtäminen on nopeaa ja sujuvaa, jotta eri tahot saavat tarvitsemansa tiedot oikea-aikaisesti. Erityisesti nivelvaiheisiin liittyvän tiedonsiirron sujuvuus on taattava.

7) Miten arvioisitte esitysluonnosta tietosuojasääntelyn näkökulmasta?

-

8) Opiskeluhuollon siirtyessä hyvinvointialueelle tulee myös opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien kirjaamat asiakastiedot tallentaa valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin eli Kanta-palveluihin. Kanta-palveluihin liittymisen määräaajoista säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. Psykologien tietojen tallentaminen tulisi aloittaa heti hyvinvointialueiden aloittaessa. Sosiaalihuollon ja kuraattorien liittymisvelvoitteen määräaika on 1.9.2024. Arvioitko tarvittavien muutosten olevan mahdollisia näiden määräaikojen puitteissa?

-

Muut huomiot esityksestä

9) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 16 §:n mukaan oppilaitoksen työntekijän tulee olla yhteydessä opiskeluhuollon psykologiin tai kuraattoriin, jos oppilaitoksen tai opiskeluhuollon työntekijä arvioi opiskelijan tarvitsevan opiskeluhuollon psykologi- tai kuraattoripalveluja. Esityksessä ehdotetaan, että yhteydenotto opiskeluhuoltopalveluihin koskisi psykologin ja kuraattorin palveluiden lisäksi myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkärin ja terveydenhoitajan palveluja. Yhteydenotto tapahtuisi jatkossa yhteisymmärryksessä oppilaan tai opiskelijan kanssa. Huomioitanne esityksestä?

Karvi kannattaa esitystä, että yhteydenotto opiskeluhuoltopalveluihin koskisi psykologien ja kuraattorien lisäksi myös lääkärin ja terveydenhoitajan palveluja. Tätä edesauttaisi sitä, että oppilaat

ja opiskelijat saavat tarvitsemaansa apua ja ohjausta tarpeenmukaisesti palveluihin. Tämän edellytyksenä on kuitenkin se, että kouluissa ja oppilaitoksissa on riittävästi resursseja sekä osaamista oppilaiden ohjaamiseen sekä heidän tarpeidensa oikea-aikaiseen tunnistamiseen.

Karvi pitää myös tärkeänä sitä, että yhteydenotto opiskeluhuoltopalveluihin tapahtuisi yhteisymmärryksessä oppilaan ja opiskelijan kanssa. Tämä lisää oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta omiin asioihinsa sekä itsemääräämisoikeutta. Karvin tekemien oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanoa koskevien arviointien mukaan (Summanen ym. 2018; Frisk ym. 2018) oppilaiden ja opiskelijoiden oli vaikea pyytää apua erityisesti kotona esiintyviin ongelmiin. Tämä vaatiikin sensitiivisyyttä ja ammattitaitoa opiskeluhuollon henkilöstöltä, jotta voidaan taata oppilaille ja opiskelijoille heidän tarvitsemansa apu. Arvioinnin mukaan myös oppilashuoltopalveluiden tiedonsaannissa oli kehittämistä erityisesti kuraattori- ja psykologipalveluiden osalta. Kun oppilaiden osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta vahvistetaan, on varmistettava, että palveluista tiedotetaan riittävästi oppilaille.

Perusteluissa on selkeästi avattu yhteydenottoon tarvittavan opiskelijan suostumuksen laatu ja korostettu sitä, ettei opiskeluhuoltopalveluista kieltäytyminen saa jättää opiskelijaa ilman tukea. Perusteluissa jää kuitenkin osittain epäselväksi se, kuka arvioi oppilaan itsenäisen päätöskyvyn tilanteessa, jossa hän ei halua ottaa vastaan opiskeluhuoltopalveluja ja kieltää opettajaa ottamaan yhteyttä huoltajiinsa. Esitystä tulee täsmentää ja selkeyttää myös siltä osin, minkälaista tukea tulee tarjota tilanteessa, jossa opiskelija ei anna suostumusta yhteydenottoon. Toisaalta joissakin tilanteissa, kuten esimerkiksi sellaisten oppilaiden kohdalla, joiden poissaolot tai päihteiden käyttö herättävät huolta, nykyisin mukainen mahdollisuus yhteydenottoon ilman oppilaan suostumusta on voinut ollut lapsen tai nuoren edun mukainen ratkaisu ja nopeuttanut oikea-aikaisen tuen saamista. Tässä kohdassa voisi olla hyvä myös tarkentaa sitä, miten opettaja voi jatkossa tällaisessa tilanteessa saada konsultaatioapua opiskeluhuoltopalveluista. Myös koulun henkilökunnan osaamista avun tarpeen tunnistamiseen ja oikea-aikaiseen toimintaan on tärkeä vahvistaa. On tärkeä varmistaa, ettei avun saaminen viivästy, mikäli yhteisymmärrystä yhteydenottoon ei synny.

10) Hyvinvointialue järjestää 1.1.2023 alkaen opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut, kouluterveydenhuollon sekä lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opiskeluterveydenhuollon. Voimassa olevan oppilas- ja opiskelijahuoltolain 24 §:n mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää yhteistyössä Opetushallituksen kanssa edellä mainittuja palveluja. Esityksen mukaan Opetushallitus ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaisivat ja kehittäisivät yhdessä yhteisöllistä opiskeluhuoltoa ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi päävastuu edellä mainittujen hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevien palvelujen ohjauksesta ja kehittämisestä. Pidätkö esityksen mukaista ohjaus- ja kehittämisvastuun muutosta tarkoituksenmukaisena vai tulisiko Opetushallituksen ohjaus- ja kehittämisrooli säilyttää nykyisellään?

Ei, ohjaus- ja kehittämisvastuut tulee säilyttää nykyisellään [Karvi ehdottaa, että Opetushallituksen ohjaus- ja kehittämisrooli säilytettäisiin nykyisellään. Yhteisöllinen opiskeluhuolto on keskeinen osa koulun toimintakulttuuria, jota ohjataan ensisijaisesti opetussuunnitelmien kautta. Opetushallitus tuo opiskeluhuoltoon opetuksellisen näkökulman, joka tukee yhteisöllisen opiskeluhuollon ajatusta koko kouluyhteisöä tukevana ennaltaehkäisevänä työnä. Mikäli Opetushallituksen rooli opiskeluhuollon ohjauksessa kapeutuu, uhkana on, että työn painotuksessa palataan ennaltaehkäisevän yhteisöllisen työn korostamisesta takaisin yksilökohtaiseen työhön ja ongelmakeskeiseen ajatteluun. Työtä on kuitenkin tärkeää tehdä hyvässä yhteistyössä THL:n kanssa oppilaiden ja opiskelijoiden parhaaksi. THL:n vastuulle kuuluisi selkeästi terveyteen liittyvät asiat.]

11) Mahdolliset muut huomionne esitysluonnoksesta?

Karvi pitää tärkeänä, että esityksessä huomioidaan riittävästi lasten ja nuorten etu. Erilaisten suunnitelmien lisääntyessä työn määrä lisääntyy. Suunnitelmat olisi ohjeistettava valtakunnallisesti ja myös vastuun- ja tehtävienjakoa tulee linjata. Muutoksia on hyvä myös seurata ja tarkastella niiden vaikutuksia eri toimijoiden näkökulmista. Seurannan ja vaikutusten arvioinnin kautta voidaan tarvittaessa tehdä myös muutoksia, jos toiminnoissa havaitaan puutteita. Esityksessä voisi ottaa tarkemmin huomioon myös esiopetuksen ja sen erityispiirteet.

Frisk Tarja
Kansallinen koulutuksen arviointikeskus